

Проф. др Бранко Бошковић

ПЛЕМЕ МРКОВИЋА НА РУМИЈИ И ЦРКВА СВЕТОГ ПРОРОКА ИЛИЈЕ НА БРДУ РАДОМИРУ У ВЕЉЕМ СЕЛУ

Предео Мрковића се налази између Бара и Улциња, на југозападним обронцима планинског масива Румије, који понире у Јадранско море. У централном делу овог предела су села Велико и Мало Мрковиће, по којим је читав овај предео у прошлости тако називан. Корен потиче од некадашњег бројног братства, касније племена, Мрковића. Данас је више у употреби топоним Мркојевићи. Млечани су га у време њихове борбе за доминацију над Скадром, током 15. и 16. века, називали Забојана (предео иза реке Бојане).

У процесу опште сеобе Словена на Балкан до средине 7. века предео Мрковића је био насењен специфичном етничком словенском групом, која је до савремених дана очувала екавски изговор, као и друге особине донесене из своје прадомовине у ношњи, нарави и карактеру.¹

У другој половини 9. века српска племена су се успешно одуширала нападима Бугара, али су зато признала врховну власт

¹ Машан Л. Павићевић у свом рукопису У току је обнова цркве светог Илије у Мрковићима близу Бара, који се чува у архиви православне цркве у Бару, даје вредне податке о овој етничкој групи. У непосредним контактима са житељима из неколико села у Мрковићима током 1990. године уверили смо се у врло живу традицију која је очувана у овом поднебљу, која говори о веродостојности наведених података.

Византије, међу којим је било и племе Мрковићи. Тада, као и друга српска племена, Мрковићи прихватају хришћанство. У 10. веку образује се државност Зете баш на простору тадашњих Мрковића. Крајем 10. века напада на њу македонски цар Самуило и потчињава је, а њеног кнеза Владимира заробљава и одводи као сужња у своју престоницу Преспу. Доцније Самуило му враћа државу, пошто се ожени његовом кћерком Косаром. Самуилов синовац Владислав, када се докопао престола, 1016. године, домаћно је Владимира у Преспу и дао га убити за време ручка. Сахрањен је у Преспи, али њему одана супруга Косара пренела му је мошти на Румију и сахрањила их у цркву свете Марије, у селу Остросу. Год. 1215. Владимирове мошти су пренете из Острога у Елбасан.²

Зета је после Владимирове смрти признала византијску власт али је под кнезом Војиславом (1040-1050) подигнут први, а затим други устанак. У другом устанку 1042. године потучена је надмоћнија византијска војска на падинама Румије близу Бара. Зета се потом проширује и јача. Под кнезом Бодином (1081-1101) Зета се проширила на Босну и Рашку. У 12. веку долази до јачања Рашке која под династијом Немањића преузима примат у српским земљама.

Хришћанизацијом Срба захваћено је и племе Мрковићи и припадало јединственој хришћанској цркви све до њеног распада 1054. године на западну (римо-католичку) и источну (грчко-православну). Од тада па кроз низ наредних векова племе Мрковићи је припадало источној православној цркви и давало јој доказе о побожности и верности. Кроз тај период свако је село

² Подаци о светом Владимиру и његовој супрузи Косари књижевно су обликовани у Летопису попа Дукљанина или Барском родослову. Текст о њима преузет је из несачуваног житија светог Владимира, а обилује легендама и хатиографским елементима. Специфичан хагиографски податак односи се на змије отровнице на брду Облику од којих су људи пролазници страдали. Тада "Владимир подиже молитву Господу са сузама... И од оног дана нико није уједен, па све до данас, а ако је кога човека ујела змија на том брду остаје он здрав и без икаквих повреда. Од тога дана кад се блажени Владимир молио на том брду змије су тако рећи без отрова до данас".

градило себи цркву, било заједничком инцијативом или дарежљивошћу појединих имућнијих људи.³

Немамо за циљ да истичемо све цркве у пределу Мрковића, већ да дамо неке податке о цркви светог Пророка Илије, која се налази на брду Радомиру у Вељем Селу, а висином доминира над селом Мрковићима. Није утврђено када је црква подигнута, али је познато да је вековима била збориште свих околних братстава. Зборове су заказивали према потреби племенске војводе и барјактарн. Међутим, редован скуп свих мрковићких племеника одржаван је сваке године, 2. августа, без претходног заказивања (на Илиндан).

Међу најпопуларнијим личностима у племену Мрковића, по предању, био је кнез Иван Рађан, а његова сестра Стаја била му је саветник. Племе јој је приписивало посебну видовитост. Сахрањена је у гробљу поред цркве светог Пророка Илије. Међу јаким и самосталним личностима у племену био је поп Стефан, који управља Мрковићима у 16. веку. Популарна племенска личност била је и жена Станилица која је родила осам синова. Била је оличење добротности и храбрости. Њена видовитост изравнавана је са светитељском. Сахрањена је у гробљу поред цркве светог Пророка Илије. Њеној сахрани присуствовало је цело племе.

Бар и Улицњ потпали су под турску власт 1571. године, а самим тим и предео Мрковића између ова два града. Но, продор ислама, као државно правне турске конфесије, није скоро за двеста година турске владавине на овом простору узео јачег корена. У прилог томе је и опис скадарског санџака из 1614. године од путописца Болнше, који набраја сва села у Мрковићима и све сеоске старешине. Имена су чисто српска и православна.⁴

У дугогодишњем рату између Аустрије и Турске с краја 17. и почетка 18. века племе Мрковићи учествује са устаничким

³ Податке о црквама даје Иван Степанович Јастребов у свом путопису из 1869-70. године, објављеном под насловом О православним српским старим и новим црквама у старој Зети, у Гласнику Научног ученог друштва, Београд 1874, бр. ЦИ, стр. 379-380.

⁴ Машан Л. Павићевић, као у нап. 1.

снагама против турских посада у Бару и Улицњу, чији је пок-ретац била православна црква. Та чињеница говори да су се Мрковићи тада осећали као хришћанско-православни верници.

После Пожаревачког мира 1718. године, склопљеног између Аустрије и Турске, Мрковићи са два међаша Баром и Улицњом остају под турском влашћу. Користећи ратни предак турска власт настоји да племе Мрковића исламизира и његове припад-нике учини својим верским и државно правним приврженицима. Притисак у том правцу није дао жељеце резултате. У прилогу томе говори чињеница да је прва исламска богомоља, џамија, у Мрковићама подигнута тек 1760. године. Од тада исламизација становника Мрковића узима јачег маха, али је трајала више од сто година. Јастребов наводи у свом путопису из 1869-70. године да је у Мрковићима остало још 11 православних кућа, и то у селу Микулићу шест и селу Мрковићу пет кућа.⁵

Иако су Мрковићи примили ислам, они су поштовали пра-вославне цркве и симболе, а нарочито гробља, а која кажу да је "грехота узнемиравати кости наших прадедова". Задржали су до данашњих дана своје раније обичаје који су били везани за њи-хове претке и религију. Са колена на колена преносе своје ро-дословље. Задржали су свој патријархални морал, а нарочито гос-тољубље. Имена су им исламска, а презимена су задржали од својих православних предака-родоначелника, као што су: Божићи, Милошевићи, Грковићи, Вулићи, Бркановићи, Перовићи, Ан-дровићи, Вучковићи, Ивановићи, Перочевећи, Мркљећи, Никочевећи и др. Нека братства су новијег датума, настала из родова који су због "крви" или из других разлога напустили своја матична братства из старе Црне Горе и Брда, исламизи-рали се, али су задржали дотадашња презимена као: Бошковићи и Вуковићи из Бјелопавлића, Никезићи из Куча, Дапчевићи из Љуботиња, Петричевићи из Цеклина, Пековићи из Мораче, Перазићи из Црмнице и др. Сви они са поносом говоре о својим братственицима из завичаја њихових ранијих предака. Само нека касније настала презимена су са исламизацијом основом као: Кадићи, Сеферовићи Каламперовићи, али су словенског порекла

⁵ И. С. Јастребов, као у нап. 3.

Само је род Саптовиха из села Заљева и род Мехмедовића из Добре Воде пореклом из Турске.

Црква светог Пророка Илије је, попут других православних богомоља у овом крају, остала без верника, а изложена зубу времена изгубила свој унутрашњи декор. Она је, како наводи Јастребов, била до 1870. године "цела", односно архитектонски очувана.⁶ Таква је остала све до 15. априла 1979. године, када је од потреса срушена. (Том приликом су страдале и друге православне богомоље на терену Мрковића). Старо православно гробље око цркве је ограђено и обрасло дрвећем. Надгробне плоче су монолитне и једноставне, без икаквих натписа. Три црквена звона окачена на дубовима испред цркве одолевала су времену све до рата 1941-45. године. Чували су их исламизирани Мрковићи. Тада их је арбанашка фашистичка војска однела за Скадар.

Закључно са 1978. годином у цркви светог Пророка Илије обављања је православна литургија на Илиндан, 2. август, тога дана у цркву су долазили православни верници на богослужење. Муслимани и атеисти пореклом из овог краја долазили су да се поклоне баштини својих предака. Сви су они својим присуством доприносили увеличавању ове прославе и јачању слоге међу људима, која је на ветрометни историјских збивања била поремећена.

Од 1979. године, пошто је црква страдала од земљотреса, у њој је престало богослужење. Године 1989-90. црква је грубо санџрана, а на Илиндан 2. августа 1990. обављено је њено освећење. На црквени сабор дошли су по ранијој традицији, поред православних верника, и мухамеданци из Мрковића. Међу присутнима били су и атеисти који цене баштину цркве и духовна опредељења њених верника, а лежи им на срцу слога и љубав међу људима. Традиција окупљања Мрковића на дан 2. августа код цркве светог Пророка Илије је настављена.

⁶ Исто.